

Gemeente Het Hogeland
T.a.v. de gemeenteraad
Postbus 26
9980 AA UITHUIZEN
Via mail: gemeente@hethogeland.nl

Telefoonnummer: 088 - 88 86 666 Datum: 29 juni 2020
Faxnummer: 088 - 88 86 660

Referentie: 01520/gr/tw-nv
Bijlage: reactie LTO Noord op
inhoud en proces Tennet

Betreft: **Reactie LTO Noord op het Regio-advies**

Geachte Raadsleden,

Langs deze weg wil de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) Noord, met het oog op de belangen van haar leden in de gemeente Het Hogeland een reactie geven op het Regio-advies en het proces en inhoud bij Tennet over de aanlanding van net op zee ten noorden van de Waddeneilanden.

LTO Noord: windmolenpark Noordzee aansluiten via Eemshaven-Oost

Sluit de windmolens op de Noordzee aan via Eemshaven-Oost op de hoogspanningsverbinding en trek de kabel door via het haventerrein naar het hoogspanningsstation. Bij de Eemshaven zijn twee varianten in beeld: één aan de westkant en één aan de oostkant. De lengte van het landtracé van Eemshaven-Oost is ruim acht kilometer en van Eemshaven-West ruim achtentwintig kilometer. LTO Noord pleit hiermee duidelijk voor de Oostroute met aanleg door het haventerrein of onder de haven door. Dit tracé houdt het beste rekening met de landbouwbelangen; het vermijdt de hoogwaardige landbouwgrond met pootaardappelen, uien, peen, bieten, bloembollen en granen.

Deze voorkeur sluit (deels) aan bij het Regio-advies dat aangeeft dat het tracé Eemshaven-Oost het beste rekening met de lokale belangen. De risico's voor de Waddenzee en het Waddengebied zijn bij deze variant het geringst en ingrepen in waardevolle landbouwgrond wordt voorkomen.

A. De conclusie op de concept Regio-advies is:

1. de toezeggingen zijn boterzacht
2. de belangen voor landbouw te weinig concreet vertaald (in uitgangspunten en bouwstenen)
3. liggen in een gestelde richting vast (zonder inspraak en keuze voor landbouw) en
4. geven/bieden geen garanties

B. Inleiding (bladzijde 1)

De inhoudelijke onderbouwing van dit advies is geleverd door de Integrale Effect Analyse (IEA) en de informatie van TenneT uit het participatieproces. Het concept-regioadvies is gecontroleerd op inhoudelijke juistheid door zowel TenneT als Witteveen & Bos (opsteller van de IEA).

Reactie LTO Noord

1. Er is geen sprake van onafhankelijke controle als Tennet en Witteveen & Bos het concept-regioadvies heeft gecontroleerd. Dat klinkt als "wij van wc eend adviseren wc eend".
2. LTO Noord stelt een onafhankelijke controle voor door een derde partij.

C. Voorkeurstracé (bladzijde 3)

Uit de tracéalternatieven resteren na deze trechtering Viervelaten West, Eemshaven-West en Eemshaven-Oost. Deze drie alternatieven overwegend, houdt tracé Eemshaven-Oost het beste rekening met onze lokale belangen. De risico's voor de Waddenzee en het Waddengebied zijn bij deze variant het geringst en ingrepen in waardevolle landbouwgrond wordt voorkomen. Tennet en het ministerie van EZK geven inmiddels duidelijk aan dat dit tracé sterk onwenselijk is, mede vanwege de technische complexiteit en de lastige vergunbaarheid. Omdat de regiopartijen de Eemshaven als logische aanlandlocatie beschouwen, kan wat de regiopartijen betreft tracé Eemshaven-West als voorkeursalternatief worden overwogen op voorwaarde dat Tennet en het ministerie van EZK rekening houden met randvoorwaarden die hieronder worden toegelicht. Tracé Viervelaten West is hierbij een terugvaloptie voor Eemshaven-West onder deze zelfde voorwaarden, maar ligt voor de regiopartijen niet voor de hand.

Reactie LTO Noord

1. Er is geen agrariër die belang heeft bij aanleg van een leidingtracé in landbouwgebied. LTO Noord is voor het zoveel als mogelijk beperken van de invloed van ondergrondse kabels op de agrarische bedrijven en agrarische structuur. Aanlanding in de Eemshaven en daarna over het haventerrein of onder de haven door is voor wat landbouw betreft het voorkeursalternatief (VKA).
2. Om voor landbouw het "minst bezwaarlijke tracé" te kunnen duiden hoort landbouw uitgewerkt en toegevoegd te worden aan het afwegingskader en dient het criterium 'agrarische waarden' uitgewerkt te worden. LTO Noord bedoelt hiermee nader onderzoek binnen het criterium "agrarische waarden" naar de zes landbouwkundige aspecten:
  - a. tracélengte in landbouwgrond
  - b. tracélengte in akkerbouwgrond
  - c. bodemopbouw i.r.t. herstel
  - d. tracélengte huiskavels
  - e. plantenziekten
  - f. verziltingsrisico
3. LTO Noord vindt de onderbouwing en motivering om als voorkeur de westelijke route uit te spreken weinig onderbouwd (technisch complex en lastig vergunbaar), voor het deel op land hoort daar de complete uitwerking van de agrarische waarden bij.
4. Er wordt te makkelijk van uitgegaan dat de verzilting mitigeerbaar is. Daarvan is geen bewijs omdat eerder gevraagd onderzoek door LTO Noord aan Tennet over het kwantificeren van verzilting ontbreekt.
5. De IEA geeft aan dat Eemshaven-Oost onder voorwaarden goed vergunbaar is, als er bij de aanleg rekening wordt gehouden met de gesloten periode op het wad (artikel 2.5 en zeehondenligplaatsen).

D. Een gedragen gebiedsproces (bladzijde 3)

Het is belangrijk om te realiseren dat de partijen die mogelijk negatieve effecten ondervinden van de aanleg van het net, veelal te maken hebben met andere opgaven. Denk aan de landbouw, een belangrijke sector bij locatie Eemshaven, waar momenteel ook opgaven als het stikstofdossier en verzilting een rol spelen. Door samen met alle belanghebbenden te verkennen hoe de negatieve effecten het beste kunnen worden gemitigeerd of gecompenseerd, richten we ons op het behoud van draagvlak. Dit kan door belanghebbenden die schade ondervinden in het gebiedsproces een belangrijke rol te geven en te laten meedenken, dan wel meebepalen hoe compensatie of mitigatie vorm krijgt. Wij denken graag samen met de minister na over scenario's waarin samenwerking met de regio kan plaatsvinden, waarbij de inzet van de ambtelijke organisaties een rol speelt. Daarnaast maakt een analyse van het benutten van koppelkansen met bestaande Rijksprogramma's hier onderdeel van uit.

Reactie LTO Noord

1. Het belang van agrariërs is het voorkomen van een negatief effect van verzilting en op welke wijze dat kan. Niet hoe de negatieve effecten van verzilting het beste kunnen worden gemitigeerd en gecompenseerd, acceptatie van negatieve effecten is een stap te ver. LTO Noord stelt voor dat het voorkomen van negatieve effecten onderdeel wordt van het regio-advies.

E. Een gebiedsfonds (bladzijde 3)

Om de ideeën die voortvloeien uit het gebiedsproces te kunnen realiseren, zijn er middelen nodig. Wij stellen dit voor in de vorm van een gebiedsfonds, wat de mogelijkheid biedt om effectief en met draagvlak te werken aan de negatieve effecten. Het gebiedsfonds wordt door het Rijk en TenneT gevuld met een substantieel bedrag gebaseerd op besparingen van het niet kiezen voor Eemshaven-Oost. De uitgangspunten van het fonds worden samen met belanghebbenden en regiopartijen vormgegeven. We denken hierbij aan de volgende doelen:

- a. Het fonds is ondersteunend aan het gebiedsproces;
- b. Het fonds stelt belanghebbenden in het gebied in staat te werken aan verduurzaming en verlaging van CO₂-uitstoot.

Het verbeteren van de ontsluiting van het lokale energienetwerk is hierbij een aandachtspunt. Het wordt opgezet als compensatiefonds. Hiermee kan onder andere gewerkt worden aan een duurzaam agrarisch toekomstperspectief in het kader van de verzilting. Verzilting van het grondwater is een autonome ontwikkeling die in het gebied optreedt en zal worden versterkt door de aanleg van een hoogspanningskabel, in het bijzonder in de eerste zes kilometers vanaf de kust. Met dit fonds kan een start gemaakt worden met de transitie naar landbouw die beter om kan gaan met verzilting. Tevens kan het aanwezige zoetwateraanvoersysteem vanuit het IJsselmeer met dit fonds effectiever worden benut.

Reactie LTO Noord

1. Het woord “draagvlak” komt vaak in de tekst voor, zo ook hier. LTO Noord verstaat onder draagvlak een gebiedsproces met grondeigenaren op het niveau van een werkgroep landbouw en niet op het niveau van informatieavonden met (alleen) ambtelijke organisaties die tevens betrokken zijn bij het verlenen van de benodigde vergunningen.
2. Onduidelijk is wat een substantieel bedrag is, daarnaast is het bedrag gebaseerd op de besparing van het niet kiezen voor Eemshaven-Oost. LTO Noord vraagt om een eerlijke vergelijking inclusief de duiding van de landbouwbelangen. De vraag is wat de westelijke route kost als er rekening wordt gehouden bij een volledige boring over 28 km en de kosten van de verzilting in kaart worden gebracht. LTO Noord ziet dan zo geen besparing van de westelijke route t.o.v. de oostelijke route.
3. In het thema kosten van de IEA wordt aangegeven dat Eemshaven-West (875 miljoen euro) in de midden categorie valt en Eemshaven-Oost (985 miljoen euro) in de duurste categorie, een verschil van 110 miljoen. LTO Noord stelt dat de begroting van Eemshaven-West niet correct is omdat er geen rekening met de belangen van de landbouw is gehouden. Landbouw heeft in de brieven/zienswijzen als uitgangspunt /bouwstenen gesteld de kosten van verzilting te kwantificeren en voor de hele route uit te gaan van een gestuurde boring i.p.v. een open ontgraving. Er wordt nu gerekend met een boring van slechts 9 km en 19 km open ontgraving. LTO Noord stelt dat rekening houdende met de belangen van de landbouw een volledige boring over 28 km in de begroting van de westelijke route alsmede de kwantificering van het eerder aan Tennet verzochte verziltingsrisico beter vergelijkbaar maakt en hoe de kosten van de westelijke- en oostelijke route zich dan tot elkaar verhouden.
4. Daarnaast is het “ingerekende” voordeel van 110 miljoen (waarbij geen rekening is gehouden met een volledige boring en de kosten voor de schade van verzilting) voor belanghebbenden gekoppeld aan duurzaamheid (Wie bepaalt wat de definitie hiervan is?). Ook wordt er bij voorbaat een keuze voor de landbouw gemaakt (er is geen keuze meer voor de belanghebbende) door het “ingerekende” voordeel te koppelen/te merken aan (1) verduurzaming en verlaging van de CO₂ uitstoot, (2) een compensatiefonds voor duurzaam agrarisch toekomstperspectief in het kader van de verzilting voor een transitie naar landbouw die beter om kan gaan met verzilting. LTO Noord verstaat onder de transitie het voorkomen en mitigeren van verzilting, de indruk is dat overheden meer aan zilte landbouw denken. LTO Noord vindt dat agrariërs zelf mee dienen te kunnen denken over de uitgangspunten en bouwstenen van een gebiedsfonds zodat er ook wat te kiezen valt. Tot slot (3) wordt het fonds gekoppeld aan het zoetwatersysteem vanuit het IJsselmeer. De garantie voor zoet water uit het IJsselmeer hangt af van meerdere factoren en organisaties (Rijkswaterstaat, Provincies, Waterschappen). LTO Noord stelt dat het derhalve niet opportuun is dit gebiedsfond vanuit de beide provincies te koppelen aan het zoetwatersysteem van het IJsselmeer.

F. Beschikbaar stellen HDD-boringen (bladzijde 4)

Wij vinden het belangrijk dat horizontale boringen worden overwogen indien lokale belangen daarmee gediend zijn. Het is aan belanghebbenden en bevoegde gezagen om te bepalen of en waar HDD-boringen het beste kunnen worden ingezet.

Reactie LTO Noord

1. Leg het voorkeustracé gebundeld naast bestaande infrastructuur aan. Dat is ook voor de landbouw de minst bezwaarlijke wijze en heeft de voorkeur voor de landbouw. Ook biedt bundelen de mogelijkheid tot gebruik van openbare grond. LTO Noord verzoekt, en waar mogelijk, leidingen in openbare grond aan te leggen om de overlast voor agrariërs zoveel als mogelijk te beperken. Het tracé Marnezijl-Oudehaske (110 kV) toont aan dat daar de aanleg voor 90% in openbare grond plaatsvindt en hiermee een serieus te onderzoeken optie is.
2. Daarnaast is de keuze om te boren (in plaats van een open ontgraving) thans alleen gekoppeld aan de aanwezigheid van bestaande infrastructuur of natuur. Als het gaat om infrastructuur en natuur wordt er geboord en als het landbouwgrond is wordt gekozen voor de goedkoopste oplossing. Daar wil de landbouw vanaf, en stelt de ladder van voorkeur voor, die houdt in: aanleg in openbare grond, horizontale gestuurde boringen in agrarische grond, ploegen in agrarische grond en als laatste de open ontgraving in agrarische grond. Bij de westelijke route wordt gerekend met slechts 9 km aan gestuurde horizontale boringen, tegemoetkomend aan het landbouwbelang is 28 km reëel.
3. Een open ontgraving leidt tot aanzienlijk meer effecten op de grondwaterstand en daarmee tot verzilting en uiteindelijk landbouwopbrengsten. Daarnaast heeft een open ontgraving een verstorend effect op het ondiepe bodemprofiel, lozing van bemalingswater en beschadiging van drainagesystemen. De vraag is ook of boren zoveel duurder is dan een open ontgraving. LTO Noord heeft geen inzage gehad van een calculatie. Vanuit de techniek geldt dat beide aanlegmethodes uitvoerbaar zijn. Boringen lijken een kortere aanlegperiode en minder ruimtebeslag te vergen.
4. Daarnaast wordt gesteld dat horizontale boringen worden overwogen indien lokale belangen daarmee gediend zijn. Wie bepaalt wanneer er een lokaal belang wordt gediend en wat is hierbij het afwegingskader?
5. Ook wordt gesteld dat het aan belanghebbende en bevoegde gezagen is om te bepalen of en waar HDD-boringen het beste kunnen worden ingezet. LTO Noord vraagt zich af welke belanghebbende (landbouw) mee kan beïnvloeden, wie het laatste woord heeft en hoe de besluitvorming over de keuze van de aanlegmethode is.

G. Noord-Groningse kuststrook behouden als hoogwaardige landbouwgebied (bladzijde 4)

Het toekomstperspectief voor de Noord-Groningse kuststrook is landbouw. We willen dit gebied behouden als hoogwaardig landbouwgebied. Dat houdt tevens in dat we voorkomen dat er sprake is van natuurcompensatie vanuit dit project die een bedreiging kan vormen voor het toekomstperspectief van de boeren in dit landbouwgebied.

Reactie LTO Noord

1. Hier wordt gesproken over het voorkomen van natuurcompensatie terwijl bij punt 6 de mee-koppelkansen natuurontwikkeling en verduurzaming landbouw staan vermeld. Deze twee bewegingen zijn in tegenstelling met elkaar en in de ogen van LTO Noord niet met elkaar te verbinden of er wordt bij punt 6 natuurontwikkeling buitendijks bedoeld. LTO Noord stelt als dat zo bedoeld wordt, het ook zo op te schrijven.

H. Bijlage I: locatie-specifieke randvoorwaarden (bladzijde 6)

Naast de algemene randvoorwaarden stellen wij enkele randvoorwaarden die specifiek van toepassing zijn op de drie tracéalternatieven.

Eemshaven-Oost

Voortplantingsperiode zeehonden: bij het aanleggen van tracéalternatief Eemshaven-Oost kan het voorkomen dat de ligplaatsen van zeehonden in de voortplantingsperiode worden verstoord. Om dit te voorkomen, hechten wij belang aan de mogelijkheid om tijdens de aanlegfase de voortplantingsperiode volledig te vermijden.

Eemshaven-West

- Verzilting landbouwland: van alle tracés is Eemshaven-West het tracé met de langste doorkruising van landbouwgrond. Een netaansluiting heeft negatieve gevolgen (verzilting) voor de kwaliteit van het landbouwareaal. Deze effecten zijn niet volledig te mitigeren. Randvoorwaarden bij deze variant zijn ten minste financiële compensatie en nauwkeurige monitoring van getroffen landbouwgebieden, maar moeten nog voor de volledigheid in overleg met belanghebbenden bepaald worden.
- Aantasting kwelders: graafactiviteiten in de aanlegfase hebben mogelijk negatieve gevolgen voor bodemstructuur van het kwelderlandschap. Deze effecten moeten worden gemitigeerd, of indien niet mogelijk gecompenseerd.

Reactie LTO Noord

1. De conclusie bij Eemshaven-West is een te gemakkelijk geformuleerde conclusie. LTO Noord stelt dat het voorkomen van verzilting voorafgaand aan het mitigeren en compenseren gaat. Verder staat beschreven dat er ten minste financiële compensatie en nauwkeurige monitoring van de getroffen landbouwgebieden dient te zijn. De monitoring van de effecten verzilting is moeilijk en niemand weet precies hoe dit aan te pakken/in te richten (zie ook de discussie rondom het Lauwersmeer). De conclusie gaat voorbij aan het feit dat de werkelijkheid complexer is. Het is wijsheid door deskundigen (met draagvlak uit de sector) een handboek/leidraad op te stellen waar het ontwerp van een meetnet en monitoring (uitgangspunten en bouwstenen) aan dient te voldoen.

Nader overleg

Vanuit het landbouwbelang staat LTO Noord in het kader van het ontwikkelen van gedragen beleid, open voor nader overleg over dit thema.

Met vriendelijke groet,
Namens de LTO Noord afdeling Het Hogeland,

L. Westerhuis, voorzitter.

Contactpersoon: T (Taeke) Wahle, E twahle@ltonoord.nl, M 06 - 51 03 18 92

Bijlage A: Reactie LTO Noord op inhoud en proces Tennet

Op 15 april 2018 en 5 november 2019 heeft LTO Noord zienswijzen ingediend m.b.t. de belangen van landbouw. Tussentijd is er ongeveer 15 keer overleg geweest via werksessies en separate overleggen over de belangen waarbij onderstaande punten niet zijn opgepakt of waarvan de uitwerking kwalitatief niet voldoende is.

1. Landbouwbelang in afwegingskader

Vanuit de MER worden standaard de aspecten bodem en water, natuur en landschap, cultuurhistorie en archeologie uitgewerkt. LTO Noord constateert dat van de negen tracévarianten er zeven over/door landbouwgrond gaan. Dat rechtvaardigt veel meer aandacht/onderzoek naar de effecten op landbouw(gronden). Landbouw hoort hiermee onderdeel te zijn in het afwegingskader. Voeg daarom het criterium “agrarische waarden” toe aan het afwegingskader om te komen tot het voor landbouw minst bezwaarlijke tracé. LTO Noord bedoelt hiermee nader onderzoek binnen het criterium “agrarische waarden” naar de zes landbouwkundige aspecten:

- a. tracélengte in landbouwgrond
- b. tracélengte in akkerbouwgrond
- c. bodemopbouw i.r.t. herstel
- d. tracélengte huiskavels
- e. plantenziekten
- f. verziltingsrisico

2. Verzilting ernstige zaak

Een ander onderscheidend criterium voor de keuze van het tracé is het verziltingsrisico van de grond. Dit is nu niet gekwantificeerd door Tennet terwijl LTO Noord hier vanaf april 2018 al op aandringt. Door een boring of open ontgraving wijzigt het fragiele evenwicht van zoet-zout in de landbouwgrond. Bij verzilting gaat het over het effect van de verstoring van het bodemprofiel op de zoetwaterlens. Door de verstoring van het bodemprofiel en het aanleggen van een zanddek voor de kabel wordt de afsluitende kleilaag doorbroken. Deze verstoring heeft een langdurig effect op een verminderde gewasstand. Tijdens de aanleg van de kabels is tevens de bronnering, die nodig is om de werkstrook droog te houden, van belang omdat er zout water wordt opgepompt. Verder heeft het wegpompen van water effect op de zoetwaterlenzen grenzend aan de werkstrook waardoor de strook waar zout-schade optreedt mogelijk groter is dan de werkstrook. Ook is onduidelijk hoeveel tijd de zoetwaterlens nodig is om dezelfde omvang te krijgen als voor de ingreep of dat er sprake is van langdurige effecten. Omdat de landbouw-functie onder druk komt te staan bij een doorsnijding van de zoetwaterlens (28 km met een zakelijk rechtstrook van 12 m en een werkstrook van 50 m), is hoe dan ook (kwalitatief en kwantitatief) onderzoek naar het effect van de verstoring van het bodemprofiel op de zoetwaterlens voor het draagvlak van de agrarische sector onmisbaar in de besluitvorming door de overheid.

3. Andere effecten op landbouw

LTO Noord heeft daarnaast de zorgen geuit en vragen gesteld over warmteontwikkeling, straling (elektromagnetisch veld) en mogelijk geluid op mensen, gewassen, en GPS. Die zijn niet door Tennet beantwoord.

4. Aanlegmethode

LTO Noord verzoekt de ladder van voorkeur toe te passen met als uitgangspunt de voor landbouw minst bezwaarlijke wijze betreffende het voorkeurstracé en de aanleg. De volgorde is 1) ligging in openbare grond, 2) bestuurd boren in agrarische grond, 3) ploegen in agrarische grond en 4) open ontgraving in agrarische grond.

5. Proces

Richt het proces goed in en begin met agrariërs in plaats van ermee te eindigen. Het project aanlanding van net op zee ten noorden van de wadden verdient - gezien de lengte van 9 landtracés- een goede inrichting van het proces (werkgroep landbouw), uitwerking van de zes agrarische waarden en beantwoording van de LTO Noord zienswijzen. Het is niet aan grondeigenaren (die uiteindelijk nodig zijn voor realisatie) uit te leggen dat er voor een project met een waarde van 800 miljoen tot 1 miljard er geen goed proces is opgezet met de uitwerking van de agrarische waarden (waaronder het risico op en het effect van verzilting) voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief (VKA) niet heeft plaatsgevonden. Voorafgaand aan het VKA en niet na de keuze van het VKA omdat zodoende het landbouwbelang dan (net als andere belangen) in het totale afwegingskader kan worden meegenomen in de keuze van een VKA.